

Plutarc

Eròtic

Diàleg sobre l'amor

Introducció, traducció i notes
Maria Rosa Llabrés Ripoll

PRÒLEG

L'enciclopèdica obra de Plutarc ha estat durant segles una riquíssima font d'informació sobre el món clàssic, la porta d'entrada que ha permès a moltes generacions d'europèus accedir al coneixement de la cultura grecoromana. Per aquest motiu, la seva lectura ha determinat la conformació de la cultura occidental i ha esdevingut la baula clau de la transmissió d'informacions múltiples i diverses (històriques, filosòfiques, literàries, polítiques, ètiques, religioses...), fins al punt d'erigir-se en l'eix vertebrador de l'anomenada *tradició clàssica*. A més, la seva influència ha estat també enriquidora, una font inexhaurible d'inspiració per a molts creadors com, entre d'altres, el pensador M. Montaigne que modelà molts dels seus *Assaigs* a partir dels continguts, de les reflexions i de l'estil expositiu que li havia aportat la lectura dels *Moralia* plutarquians; W. Shakesperare, que, a partir de les seves *Vides*, va recrear en les seves obres rellevants personatges de l'Antiguitat, com Juli Cèsar o Marc Antoni; o K. Kavafis, que transformà en magnífics poemes algunes de les anècdotes transmeses per l'autor de Queronea. En aquest context, resulta molt il·lustratiu que un filòleg i filòsof tan significat com F. Nietzsche, en constatar, ja en el segle XIX, la progressiva decadència de la cultura europea, per exemplificar-la, afirmés, amb la seva habitual contundència, que la causa d'aquest empobriment era que en aquesta dissortada època, mancada de la lectura dels grans autors clàssics, «ni tan sols

es llegeix Plutarc». ¹ Una advertència del savi alemany que, en els temps que corren, adquireix la categoria d'una malaurada profecia.

Renunciar a la lectura de Plutarc ha tingut, en efecte, conseqüències molt negatives, no només per a la nostra pròpia formació humanística com a individus, sinó també per a la nostra cohesió cultural com a poble que participa, i aspira a continuar formant part, de la civilització europea i occidental. Ho sabia bé C. Riba que esmerçà vint anys de la seva vida en traduir els quinze volums de les *Vides paral·leles* per a la col·lecció dels clàssics grecolatins de la Fundació Bernat Metge. Portat pels ideals noucentistes, Riba entengué que traduir la immensa obra de Plutarc enaltiria la cultura catalana i la situaria a l'altura d'altres països europeus que, sobretot a partir del Renaixement i de la traducció al francès d'Amyot, l'havien incorporat com a motor dinamitzador de la formació clàssica dels seus ciutadans. És per això que Riba considerava essencial la traducció de Plutarc al català, amb la voluntat declarada que aquesta esdevingués un estimulants revulsiu social i cultural. Així ho expressà en la introducció a la seva traducció de les *Vides paral·leles*: «La sort de Plutarc va lligada amb la mateixa de l'antiguitat clàssica: sempre que aquesta renaixerà en l'interès dels homes, el testimoni potser més complet i més apassionat del seu ideal ètic tornarà a seduir i influir.» ²

¹ F. NIETZSCHE, *El libro del filósofo*, Madrid: Taurus, 2000, p. 22.

² C. RIBA, *Vides paral·leles I*, Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1926, p. XXXVI. Cf. F. MESTRE, «Més que una joia un deure. Carles Riba traductor de Plutarc», dins R. CABRÉ, M. JUFRESA, J. MALÉ (ed.), *Polis i nació, Política i literatura (1900-1939)*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2003; Annexos 2 d'*Ítaca. Quaderns Catalans de Cultura Clàssica*, 115-130.

La traducció que ha realitzat Maria Rosa Llabrés de l'*Eròtic. Diàleg sobre l'amor* cal emmarcar-la en la mateixa línia de la necessària recuperació de la lectura de Plutarc suggerida per Nietzsche i Riba. Tots els amants del pensament i de la cultura clàssica ens hem de felicitar per aquesta nova iniciativa d'una reputada coneixedora de la literatura grega com és na Maria Rosa. Ho testimonien les seves nombroses traduccions, entre d'altres, dels poemes lírics, els cants de Safo, els himnes homèrics, diverses tragèdies d'Eurípides així com el *Contra el fet de menjar carn* del mateix Plutarc. A aquesta llista cal afegir-hi un seguit de publicacions relacionades amb el món clàssic i la seva tradició, com, per exemple, el seu estudi sobre R. Graves i el món clàssic.

En aquesta ocasió, Maria Rosa Llabrés ha tingut l'encert de triar un opuscle de Plutarc que pot suscitar l'atenció dels lectors actuals interessats en un dels grans temes que van tractar la poesia, la literatura i la filosofia gregues: la potència vital i còsmica que representa l'amor per a tots els éssers vius i que, per tant, regeix des dels seus orígens les relacions humanes en totes les seves manifestacions. En definitiva, no hi ha un sentiment que, per la seva universalitat, commogui més els homes que la irresistible força d'Eros. Poder captivador que Virgili va expressar amb un vers emblemàtic: *omnia vincit Amor et nos cedamus Amori* (*Bucòlica* X, 69).

Així mateix, la lectura de l'*Eròtic* permet també familiaritzar-se amb el *modus operandi* de Plutarc a l'hora de tractar una qüestió tan rellevant i que tant interès havia suscitat des dels primers poetes i filòsofs. En efecte, Plutarc, autor del segle I dC, des de la seva privilegiada visió panoràmica de la història, tenia al seu abast les grans obres de la literatura i filosofia grecollatines que va emprar i citar amb profusió. És per això un dels

principals doxògrafs de l'antiguitat gràcies al qual ens ha arribat una gran quantitat d'informacions i fragments que, sense les seves cites, s'haurien perdut irremeiablement. Com podrà comprovar el lector, l'*Eròtic* està farcit de cites d'autors de gèneres molt diversos, utilitzades per refermar les argumentacions i opinions de Plutarc. Tècnica d'una gran modernitat i que anticipa la que usarà posteriorment també Montaigne amb generositat en els seus *Assaigs*, semblant també a la que avui en dia fan servir els professors i estudiosos per documentar les seves explicacions. Tanmateix, malgrat la seva utilitat i riquesa, un veritable tresor, la tendència a citar els grans autors de l'antiguitat va generar la creença que Plutarc és, literàriament, un escriptor menor i, filosòficament, un autor mancat de pensament propi.

La lectura atenta de l'*Eròtic* demostra que Plutarc no és, en absolut, un autor anodí. De fet, el lector anirà comprovant que, si bé Plutarc opta per presentar formalment el seu llibre com un diàleg d'estil platònic i té molt present moltes de les opinions de Plató sobre l'amor, expressades sobretot en diàlegs tan eminents com el *Simposi* o el *Fedre*, finalment no s'absté de donar el seu parer. Així, si bé Plutarc, com ja s'ha afirmat, continua essent una font d'informació bàsica sobre la qüestió de l'amor a partir del que van afirmar autors anteriors, no es limita a ser un simple transmissor d'opinions alienes. Ben al contrari, a partir de la cultura heretada, va desenvolupar un pensament propi, conseqüència precisament del seu coneixement dels autors clàssics. En aquest cas, resulta evident que Plató va ser per a Plutarc un referent obligat a l'hora d'abordar la temàtica amorosa des de diverses perspectives. Però això no significa que Plutarc sigui un imitador sense idees pròpies. Valgui com a exemple del seu innovador procediment la polèmica

qüestió de dilucidar si l'amor és una passió humana o una divinitat. La solució plutarquiana, com molt encertadament explica Maria Rosa Llabrés, és que l'amor és una «passió entusiàstica» i, per tant, com suggereix aquest adjectiu, divina. Amb aquesta *solució*, com afirma Maria Rosa Llabrés en la seva introducció, «veiem des del principi del diàleg plutarqueu com l'autor rebutja una imitació servil; es fa seus els textos platònics i hi cerca respostes a les qüestions del present. [...] En conseqüència, es manté dins de la tradició platònica però d'una manera crítica i renovadora.»

Plutarc és, doncs, un autor *original* en el sentit més literal i etimològic del terme. És a dir, va reelaborar moltes de les teories anteriors, *originàries*, per recrear-les generant les seves pròpies. Ho va fer, a més, introduint de manera sincrètica, moltes cites complementàries d'escoles filosòfiques diverses i fins i tot oposades, com l'estoïcisme o l'epicureisme. És cert també, que en moltes ocasions les aportacions plutarquianes van ser introduïdes amb subtileza, de manera que podrien resultar imperceptibles, si no es llegeixen amb atenció. Per facilitar-ne l'enteniment, resultarà molt útil la lectura de la introducció i la consulta de les abundants notes amb les quals Maria Rosa Llabrés aclareix les dificultats de comprensió d'alguns passatges i explica de manera didàctica quines van ser les contribucions específiques de Plutarc, així com la seva posició respecte a les múltiples qüestions que planteja la descripció de l'amor i el fenomen amorós.

De fet, l'*Eròtic* comença, com si es tractés d'una novel·la, suscitant un dilema concret entre dos amants, si Ismenodora i Bacó s'havien de casar, que acabarà essent el pretext per obrir el ventall de les heterogènies i contraposades opinions sobre l'amor. D'aquesta manera,

a partir d'un cas concret i quotidià, Plutarc acabarà tractant, des d'una perspectiva filosòfica, el poder universal d'Eros en totes les seves variants, heterosexuales i homoeròtiques, i del qual cap ésser humà, com afirmava Virgili, no es pot sostreure.

Amb aquesta excel·lent traducció, fruit de la sensibilitat i competència filològica de Maria Rosa Llabrés, el lector tindrà l'oportunitat de recuperar el plaer de llegir Plutarc en un català exquisit. I amb aquesta profitosa lectura, com ha succeït al llarg dels segles, renaixerà renovada l'estimació per la cultura clàssica.

Francesc Casadesús Bordoy

President de la Societat Ibèrica de Filosofia Grega

Acadèmic corresponent de la Reial Acadèmia de Bones Lletres